

รายวิชา ประวัติศาสตร์

รหัสวิชา ส๑๔๑๐๒

ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔

การตั้งถิ่นฐานและการดำเนินชีวิต
ของคนสมัยสุโขทัย

ครูผู้สอน ครูสุกฤษา นกเทียน

ครูณรงค์ษ์ สุขเจริญ

การตั้งถิ่นฐานและการดำเนินชีวิต
ของคนสมัยสุโขทัย

จุดประสงค์การเรียนรู้

๑. อธิบายปัจจัยทางภูมิศาสตร์ที่ส่งผลต่อวิถีชีวิตของ
ผู้คนในอาณาจักรสุโขทัยได้
๒. นำเสนอหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่สะท้อน
ลักษณะทางสังคมของสุโขทัยได้
๓. ตระหนักในความหลากหลายทางวัฒนธรรมของ
คนไทยตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน

คำถามชวนคิด

นักเรียนคิดว่าผู้เขียนแผนที่
อาณาจักรสุโขทัยฉบับนี้ ใช้อะไร
เป็นหลักฐานอ้างอิง

การตั้งถิ่นฐานและการดำเนินชีวิต ของคนสมัยสุโขทัย

ก่อนการสถาปนาอาณาจักรสุโขทัยขึ้นเมื่อราว พ.ศ. ๑๗๙๒ ในพื้นที่บริเวณ
ลุ่มน้ำต่าง ๆ เช่น ลุ่มน้ำเจ้าพระยา ลุ่มน้ำยม ลุ่มน้ำปิง มีชุมชนโบราณหลายแห่ง
ตั้งถิ่นฐานมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ และอาศัยอยู่เรื่อยมาจนเข้าสู่สมัย
ประวัติศาสตร์ ดินแดนในแถบนี้เคยถูกอาณาจักรเขมรโบราณซึ่งมีความยิ่งใหญ่
ได้ขยายอิทธิพลเข้ามาปกครองชุมชนหลายแห่งในบริเวณนี้

ในพุทธศตวรรษที่ ๑๘ ผู้นำ
คนไทย ๒ ท่าน คือ พ่อขุนผาเมือง
เจ้าเมืองราดกับพระสหาย
คือ พ่อขุนบางกลางหาว ร่วมมือกัน
ขับไล่อำนาจของเขมรออกไปได้
สำเร็จ

ปัจจัยที่เอื้อต่อการตั้งถิ่นฐานในสมัยสุโขทัย

๑. กรุงสุโขทัยตั้งอยู่ลึกเข้าไปในแผ่นดินและห่างทะเล มีแม่น้ำขนาดใหญ่ไหลผ่าน ๓ สาย คือ แม่น้ำปิง ยม น่าน
๒. ลักษณะภูมิประเทศ เป็นบริเวณที่เป็นภูเขา และที่ราบที่ลุ่มแม่น้ำที่มีความอุดมสมบูรณ์

๓. ประชากร มีผู้นำที่เข้มแข็ง กล้าหาญ

๔. การเสื่อมอำนาจของขอม มีผู้นำที่เก่งกล้า จึงสามารถขับไล่

เขมรและสถาปนาอาณาจักรสุโขทัยได้สำเร็จ

ภูมิปัญญาในการดำรงชีวิต

พื้นฐานทางเศรษฐกิจของสุโขทัยคือ เกษตรกรรม แต่สุโขทัย
ไม่ใช่ดินแดนที่อุดมสมบูรณ์เพราะอยู่บริเวณที่ราบเชิงเขาซึ่งเป็นที่ลาด
จึงมีปัญหากการเก็บน้ำไว้ใช้

นอกจากนี้ศรีสัชชนาลัย สุโขทัย อุตสาหกรรม ซึ่งตั้งอยู่ในบริเวณลุ่มแม่น้ำยม และแม่น้ำน่านเป็นแหล่งรับน้ำจากภูเขา ทำให้มีปัญหาน้ำท่วมขัง การเพาะปลูกได้ผลไม่ดี ชาวสุโขทัยจึงใช้ระบบชลประทานช่วยควบคุมน้ำภูเขา และน้ำที่ท่วมตามลำน้ำต่าง ๆ ด้วยการสร้างคันดินและสร้างทำนบกั้นน้ำ

เขื่อนศรีนครินทร์หรือทำนบพระร่วง

คำถามทบทวน

“สตรีคองส์” มีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของ
คนสมัยสุโขทัยอย่างไร

ด้านเศรษฐกิจ

สภาพเศรษฐกิจสมัยสุโขทัยเป็นระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยม
ประชาชนประกอบอาชีพเกษตรกรรมด้วยระบบการเกษตรแบบพึ่งพา
ธรรมชาติ

ด้านสังคม

การใช้ชีวิตของผู้คนในสมัย
สุโขทัยมีความอิสระเสรี มีเสรีภาพอย่าง
มากเนื่องจากผู้ปกครองรัฐให้อิสระแก่
ไพร่ฟ้า และปกครองแบบพ่อกับลูก

ที่มาของรูปภาพ <http://maynoiza.blogspot.com>

ด้านศาสนา

ได้รับอิทธิพลจากพุทธศาสนานิกายเถรวาท
แบบลังกาวงศ์ จากนครศรีธรรมราช ในวันพระ
จะมีภิกษุเทศนาสั่งสอน ณ ลานธรรมในสวนตาล

คำชี้แจง

ให้นักเรียนทำใบงานที่ ๘

เรื่อง การตั้งถิ่นฐานและการดำเนินชีวิตของคนสมัยสุโขทัย

ชั้นปฏิบัติ

คำชี้แจง

คำชี้แจงกิจกรรมนักเรียน

1. นักเรียนทำใบงานที่ ๘ เรื่อง การตั้งถิ่นฐานและการดำเนินชีวิต ของคนสมัยสุโขทัย
2. นักเรียนสามารถศึกษาความรู้เพิ่มเติมจากใบความรู้

คำชี้แจงบทบาทครูปลายทาง

1. ครูแจกใบงานที่ ๘ เรื่อง การตั้งถิ่นฐานและการดำเนินชีวิต ของคนสมัยสุโขทัย
2. ครูให้นักเรียนทำใบงาน
3. ครูเดินดูความเรียบร้อยและให้ความช่วยเหลือตามความเหมาะสม

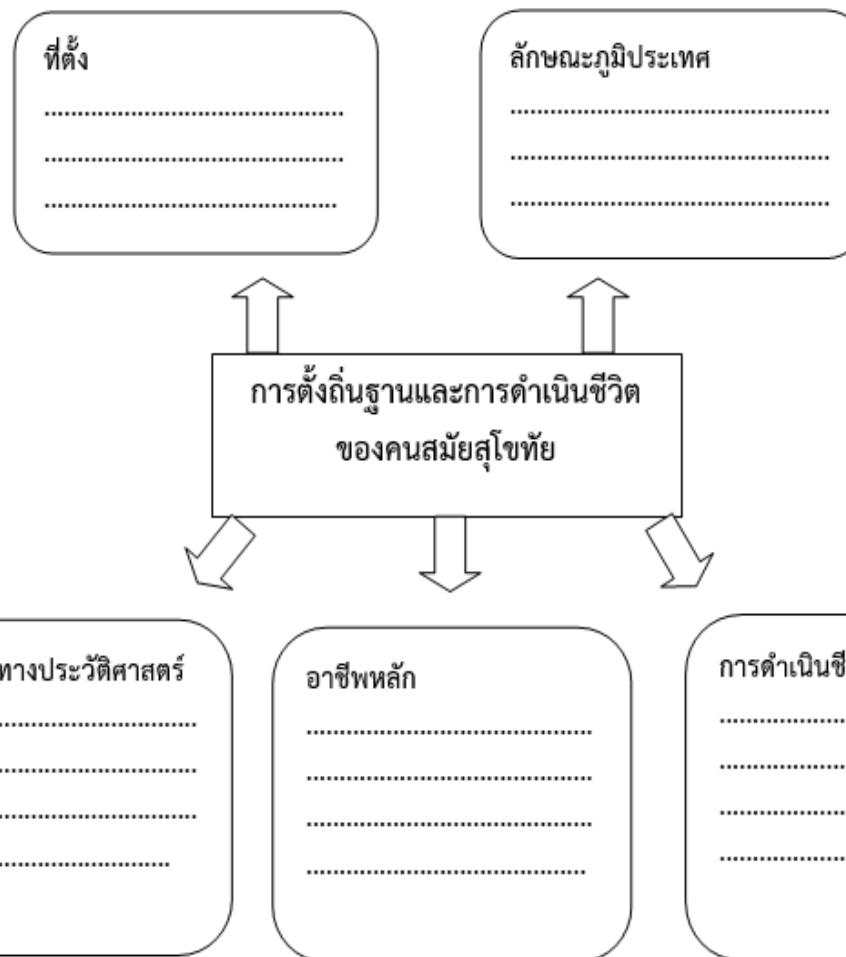

ใบงานที่ ๘

เรื่อง

การตั้งถิ่นฐานและการดำเนินชีวิต
ของคนสมัยสุโขทัย

คำชี้แจง ให้นักเรียนสรุปองค์ความรู้จากการศึกษาข้อมูล เรื่อง การตั้งถิ่นฐานและการดำเนินชีวิตของคนสมัยสุโขทัยเป็น
แผนผังความคิด

การตั้งถิ่นฐานและการดำเนินชีวิตของคนสมัยสุโขทัย

ก่อนการสถาปนาอาณาจักรสุโขทัยขึ้นเมื่อราวพ.ศ. ๑๗๙๒ ในพื้นที่บริเวณลุ่มน้ำต่าง ๆ เช่น ลุ่มน้ำเจ้าพระยา ลุ่มน้ำยม ลุ่มน้ำปิง มีชุมชนโบราณหลายแห่งตั้งถิ่นฐานมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ และอาศัยอยู่เรื่อยมาจนเข้าสู่สมัยประวัติศาสตร์ ดินแดนในแถบนี้เคยถูกอาณาจักรเขมรโบราณซึ่งมีความยิ่งใหญ่ได้ขยายอิทธิพลเข้ามาปกครองชุมชนหลายแห่งในบริเวณนี้ เช่น ชุมชนชาวสยาม ชุมชนชาวมอญ ชุมชนชาวลาว ได้อยู่ภายใต้อิทธิพลเขมร และมีโบราณสถานศิลปะเขมรซึ่งสร้างก่อนสมัยสุโขทัย เป็นหลักฐานยืนยัน เช่น ศาลตาผาแดง พระปรางค์ที่วัดศรีสวายที่สุโขทัย พระปรางค์วัดพระศรีรัตนมหาธาตุเชลียง ที่อำเภอศรีสัชชนาลัย

ในพุทธศตวรรษที่ ๑๘ ผู้นำคนไทย ๒ ท่าน คือ พ่อขุนผาเมือง เจ้าเมืองราดกับพระสหาย คือ พ่อขุนบางกลางหาว ร่วมมือกันขับไล่อำนาจของเขมรออกไปได้สำเร็จ สถาปนาพ่อขุนบางกลางหาว เป็นกษัตริย์ครองกรุงสุโขทัยเมื่อปี พ. ศ. ๑๗๙๒ มีพระนามว่า พ่อขุนศรีอินทราทิตย์ นับเป็นกษัตริย์ พระองค์แรกแห่งราชวงศ์พระร่วง

ภูมิปัญญาในการดำรงชีวิต พื้นฐานทางเศรษฐกิจของสุโขทัยคือ เกษตรกรรม แต่สุโขทัย ไม่ใช่ดินแดนที่อุดมสมบูรณ์เพราะอยู่บริเวณที่ราบเชิงเขาซึ่งเป็นที่ลาด จึงมีปัญหาการเก็บน้ำไว้ใช้ นอกจากนี้ศรีสัชชนาลัย สุโขทัย อุตรดิตถ์ ซึ่งตั้งอยู่ในบริเวณลุ่มแม่น้ำยมและแม่น้ำน่านเป็นแหล่งรับน้ำ จากภูเขา ทำให้มีปัญหาน้ำท่วมขัง การเพาะปลูกได้ผลไม่ดี ชาวสุโขทัยจึงใช้ระบบชลประทาน ช่วยควบคุมน้ำภูเขา และน้ำที่ท่วมตามลำน้ำต่าง ๆ ด้วยการสร้างคันดินและสร้างทำนบกั้นน้ำ เรียกว่า

สรีดถงส์ ในที่ลุ่มก็สร้างฝายทดน้ำและขุดคลองส่งน้ำ เพื่อนำน้ำไปใช้ในพื้นที่รอบเมืองสุโขทัย และชุดบ่อ สระน้ำ ที่เรียกว่า **ตระพัง** ไว้ทั่วเมืองสุโขทัย ปัจจุบันยังมีตระพังจำนวนมากเหลือให้เห็น การพัฒนาระบบชลประทานเป็นการใช้ภูมิปัญญาของสุโขทัยในการแก้ปัญหาน้ำ ทำให้มีน้ำเพียงพอในการอุปโภคบริโภค

ด้านเศรษฐกิจ สภาพเศรษฐกิจสมัยสุโขทัยเป็นระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยม ดังข้อความปรากฏในหลักศิลาจารึกหลักที่ ๑ “...ใครจักใคร่ค้าช้างค้า ใครจักใคร่ค้าม้าค้า ใครจักใคร่ค้าเงินค้า ทองค้า ” และ “...เมืองสุโขทัยนี้ดี ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว...” ประชาชนประกอบอาชีพเกษตรกรรมด้วยระบบการเกษตรแบบพึ่งพาธรรมชาติ เช่นสังคมไทยส่วนใหญ่ในชนบทปัจจุบัน และส่งออกเครื่องถ้วยชามสังคโลก

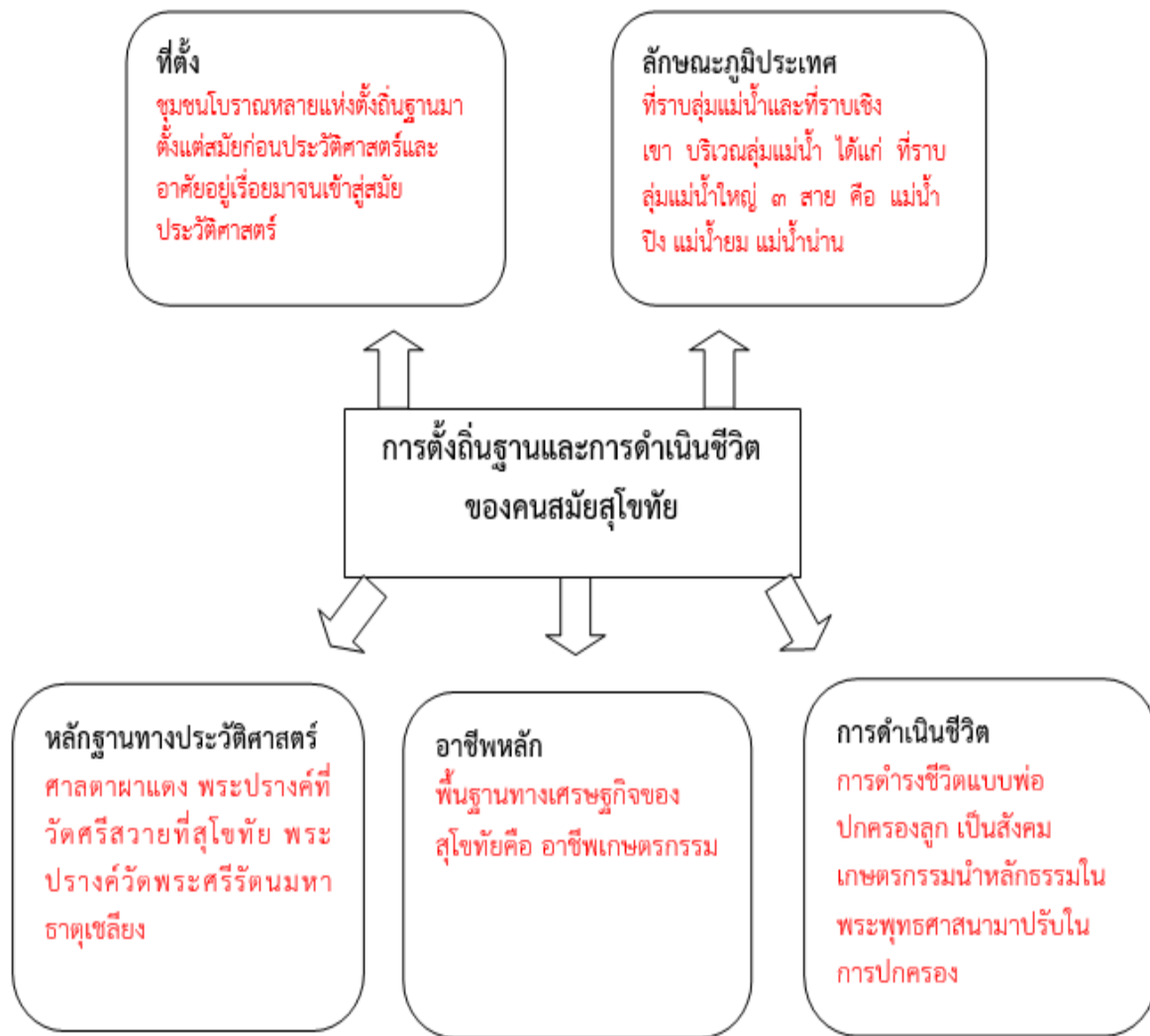
ด้านสังคม การใช้ชีวิตของผู้คนในสมัยสุโขทัยมีความอิสระเสรี มีเสรีภาพอย่างมากเนื่องจากผู้ปกครองรัฐให้อิสระแก่ไพร่ฟ้า และปกครองแบบพ่อกับลูก ดังปรากฏหลักฐานในศิลาจารึกว่า “...ด้วยเสียงพาทย์ เสียงพิณ เสียงเลื้อน เสียงขับ ใครจักมักเล่น เล่น ใครจักมักหัว หัว ใครจักมักเลื้อน เลื้อน...”

ด้านความเชื่อ สังคมยุคสุโขทัยประชาชนมีความเชื่อทั้งเรื่องวิญญาณ ไสยศาสตร์ ดังปรากฏหลักฐานในศิลาจารึกหลักที่ ๑ ด้านที่ ๕ ว่า “...เบื้องหัวนอนเมืองสุโขทัยนี้มีกุฏิวิหารปู้ครุอยู่ มีสรีดพงส์ มีป่าพร้าว ป่าลาบ ป่าม่วง ป่าขาม มีน้ำโคก มีพระขรรค์พุงผี เทพยาดำในเขาอันนั้นเป็นใหญ่กว่าทุกผีในเมืองนี้ ขุนผู้ใดถือเมืองสุโขทัยนี้แล้ว ไหว้ดีพลีถูก เมืองนี้เที่ยว เมืองนี้ดี ผีไหว้บ่ดี พลีบ่ถูก ผีในเขาอันนั้นบ่คุ่มบ่เกรง เมืองนี้หาย...”

ด้านศาสนา ได้รับอิทธิพลจากพุทธศาสนานิกายเถรวาทแบบลังกาวงศ์ จากนครศรีธรรมราช ในวันพระจะมีภิกษุเทศนาสั่งสอน ณ ลานธรรมในสวนตาล โดยใช้พระแท่นมณีคศิลาอาสน์ เป็นอาสนะสงฆ์ ในการบรรยายธรรมให้ประชาชนฟัง ยังผลให้ประชาชนในยุคนี้นิยมปฏิบัติตนอยู่ในศีลธรรม มีการถือศีล โอยทานกันเป็นปกติวิสัย ทำให้สังคมโดยรวมมีความสงบสุขร่มเย็น

คำชี้แจง ให้นักเรียนสรุปองค์ความรู้จากการศึกษาข้อมูล เรื่อง การตั้งถิ่นฐานและการดำเนินชีวิตของคนสมัยสุโขทัยเป็นแผนผังความคิด

เฉลย แนวคำตอบ

คำถามทบทวน

๑. ที่ตั้งของอาณาจักรเป็นที่ราบเชิงเขาซึ่งเป็นทีลาด
ส่งผลดีและผลเสียต่ออาณาจักรสุโขทัยอย่างไร
๒. ในสมัยสุโขทัยมีการแก้ปัญหาการขาดแคลนน้ำอย่างไร
๓. สิ่งใดเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญ
ที่สุดของสมัยอาณาจักรสุโขทัย

สรุปบทเรียน

ก่อนการสถาปนาอาณาจักรสุโขทัยขึ้นเมื่อราว พ.ศ. ๑๗๙๒ ในพื้นที่บริเวณลุ่มน้ำต่าง ๆ เช่น ลุ่มน้ำเจ้าพระยา ลุ่มน้ำยม ลุ่มน้ำปิง มีชุมชนโบราณหลายแห่งตั้งถิ่นฐานมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ และอาศัยอยู่เรื่อยมาจนเข้าสู่สมัยประวัติศาสตร์

บทเรียนครั้งต่อไป

การตั้งถิ่นฐานและการดำเนินชีวิต
ของคนสมัยอยุธยาและธนบุรี

สิ่งที่ต้องเตรียม

สามารถดาวน์โหลดได้ที่ www.dltv.ac.th

ใบความรู้ และ ใบงานที่ ๙
เรื่อง การตั้งถิ่นฐานและการดำเนินชีวิต
ของคนสมัยอยุธยาและธนบุรี